

BÂKÎ'NİN "SÖYLEN SÖYLESÜN" REDİFLİ GAZELİNİN YAPISALCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hamdullah OKAY*

Geliş Tarihi: Nisan, 2017

Kabul Tarihi: Kasım, 2017

Öz

Divan şiiri yıllardan beri geleneksel şerh tekniğiyle incelenmiştir. Geleneksel şerh tekniğine göre eser öncelikle yazarın sonra da yazıldığı dönemin dünya ve sanat görüşünü yansıtır. Bu anlayışa göre eseri anlamak birincil yolu eserin yazarını ve kaleme alındığı dönemi etrafıca araştırıp anlamaktan geçer. 20. yüzyılda dil bilim alanında yapılan çalışmaların da etkisiyle edebî eserlere geleneksel yöntemler ışığında yaklaşmanın yetersiz bir çaba olduğu düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. Bu düşünceyle Rus biçimciliği, yapısalcılık, göstergebilim, ontolojik yaklaşım, hermenotik gibi pek çok yeni yöntem belirlenmiş ve edebî eserler bu yöntemlerle incelenmeye başlanmıştır.

Yukarıda sözü edilen modern yaklaşımlar doksanlı yıllardan itibaren Divan şiiriyle ilgilenen araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Cem Dilçin, Dursun Ali Tökel, Yavuz Bayram ve İlhan Genç gibi araştırmacılar klasik şiirimizi bu modern yöntemler ışığında incelemiş ve oldukça ilginç sonuçlar elde etmişlerdir.

Modern yaklaşımlardan biri olan yapısalcı kurama göre sanat eserinin değeri, geleneksel anlayışın aksine eserin dışında değil içindedir. Bu yüzden yapısalcı eleştirmenler ve sanatçılar esere odaklanarak eseri en küçük yapı taşına kadar bölüp bu yapılar arasındaki ilişkiyi ortaya koyarlar. 16. yüzyıl Anadolu sahasının en tanınmış şairi olan Baki'nin gazellerinin en küçük yapı taşına kadar ayrıştırılıp incelenmesi, şüphesiz, ortaya çok ilginç sonuçlar çıkaracaktır. Bir kâğıdın iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütün oluşturan biçim ve içerik, Baki'nin şiirlerinde iki önemli unsurdur. Çalışmamızın temel amacı bu belirgin özelliği göz önüne alarak Baki'nin "söylen söylesün" redifli gazelini en küçük yapı taşına değin inceleyip biçim-içerik bütünlüğünü somut verilerle ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Baki, yapısalcılık, gazel, biçim-içerik.

THE ANALYSIS OF BAKI'S GHAZEL WITH RHYME "SÖYLEN SÖYLESÜN" IN TERMS OF STRUCTURALISM

Abstract

Divan poetry has been examined with the traditional annotation technique for many years. According to the traditional annotation technique, a literary work primarily reflects the worldview and art view of the author and its period. With regard to this technique, the primary way to understand the literary work is to study and inquire deeply about its author and period. The idea of "analyzing a literary work with the traditional methods is inefficient effort" has been getting wide spread with the influence of studies done in the

* Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, hamdullah1293@hotmail.com.

20th century. By this opinion, a plenty of new methods such as Russian formalism, structuralism, semiotics, ontological approach, hermeneutic have been identified and literary works have been started to examined with these methods.

The modern methods abovementioned have also taken attention of researchers who deal with Divan poetry since 1990s. The researchers such as Cem Dilçin, Dursun Ali Tökel, Yavuz Bayram and İlhan Genç have analyzed our classical poetry under the light of these modern techniques and obtained quite interesting results.

According to structuralist theory, one of the modern approaches, the value of artwork contrary to traditional method is not outside of the literary work but inside of it. So structuralist critics and artists by focusing on the literary work. They divide literary work into the smallest building blocks and find out the relation between these pieces. Dividing Baki's lyric poem (ghazel), who is one of the most well-known poet on Anatolian land in 16th century, into the smallest building blocks and carrying out with analyses of them undoubtedly will bring out very interesting results. Form and content constitute an inseparable integrity like two sides of a paper are two crucial elements in Baki's poem. Considering these apparent features, the main aim of our study to divide Baki's ghazel with rhyme "söylen söylesin" into the smallest building blocks, analyze in detail and reveal form- content integrity with substantial datas.

Keywords: Baki, Structuralism, Lyric Poem (Ghazel), form-content.

Giriş

Yapısalcılık edebiyat, siyaset, matematik ve felsefe gibi pek çok alanı etkilemiş önemli bir eleştiri kuramıdır. Yapısalcılık edebiyatta "1960'lı yıllarda Fransa'da Roland Barthes, Gerard Genette, Claude Bremond, A. J. Greimas ve Tzvetan Todorov gibi edebiyat bilimciler tarafından başlatılmıştır" (Kolcu, 2011: 259). Yapısalcı eleştiri kuramının Ferdinand de Saussure'ün dil bilim çalışmaları ve Rus Biçimciliği olmak üzere iki önemli kaynağı vardır. Yapısal dil bilime göre dildeki sözcükler dış dünyadaki varlıkları işaret eden göstergelerdir. Göstergeler bir kâğıdın iki yüzü gibi birbirinden ayrılmayan iki unsurdan oluşur: gösteren ve gösterilen. Dilsel göstergelerde "gösterilen terimi kavramı, gösteren ise fonetik temsili / sesi bildirir" (Demirci, 2014: 56). "Köpek" dediğimiz zaman ağzımızdan çıkan ses imgesi gösteren'dir, bunun işaret ettiği köpek kavramı ise gösterilen'dir. (...) Gösteren ile gösterilen arasındaki bağıntı saymacadır (keyfi), çünkü köpek kavramını bu sözcükle göstermek için bir neden yoktur" (Moran, 2010: 188). Gösteren ile gösterilen arasındaki bu nedensiz (arbitrariness) ilişkiden ötürü kelimelerin yer aldığı bağlam içinde değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yapısalcılık bu noktada Saussure'ün dil bilim anlayışından etkilenmiştir. Yapısalcılar kelimeleri artsüremsel (diachronic) bir anlayışla değil eşsüremsel (synchronic) bir anlayışla incelemişlerdir. Tarihsel ya da toplumsal koşullar hakkında bilgi sahibi olmanın edebî eserin anlaşılması için gerekli olmadığını düşünen yapısalcılar "Leyla'yı sadece bir mesnevinin kadın karakteri olarak" (Kolcu, 2011: 272) görürler. Yapısalcı yaklaşım Leyla'da "sembolize

edilen edilgen maşuk tipini ve bunun bütün bir divan edebiyatında, sözlü kültürde yüklendiği ve çağrıştırdığı anlamı görmezden” (Kolcu, 2011: 272) gelir.

Yapısal dil bilimden bir hayli etkilendiği görülen yapısalcı eleştiri kuramı, Rus formalistlerden de izler taşır. Yapısalcılar özellikle Rus Formalistlerin biçim ve içerik bütünlüğü konusundaki görüşlerinden etkilenmişlerdir.

“Bâkî’nin şiirlerinde bir şekil mükemmelliği vardır. Nazım tekniği son derece güçlüdür. Mazmunlar, hayaller inceden inceye düşünülüp tartılarak ve kusursuz söylenmiştir. Her kelimenin yakından ya da uzaktan diğer kelimelerle ilişkisi düşünülmüştür. Böylece beyitler üzerinde çok işlendiği hemen görülür” (İpekten, 1998: 48). Bâkî’yle ilgili bu değerlendirmeler yapısalcı yaklaşım sonucu elde edilecek somut verilerle daha sağlam bir zemine kavuşturulabilir. Bâkî’nin “söylen söylesün” redifli gazeli biçim içerik bütünlüğünün sağlandığı bir gazel olmasının yanında şairin niteliklerini yansıtması bakımından da önemlidir. Bu özelliklerinden ötürü seçilen “söylen söylesün” redifli gazelin yapısalcılık açısından incelenmesi de somut veri sunması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada öncelikle gazelin metni verilerek, gazel klasik şerh yöntemiyle incelenmiştir. Daha sonra gazelin yapısalcılık açısından incelenmesine geçilmiştir. Gazelin yapısalcılık açısından incelenmesi başlığı altında gazelin nazım şekli, ölçüsü, kafiye ve redifleri, ünlü ve ünsüz harflerin dağılımı ve gazeldeki cümlelerin sözdizimsel incelemeleri yapılmış ve bu özellikler gazelin anlamıyla ilişkilendirilmiştir.

A. Gazelin Metni

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

1-Söylemez küsmüş bana cânâne söylen söylesün

Neyledüm ol yâr-ı âlî-şâna söylen söylesün

2-Nâz ile güftâra gelmezse helâk eyler ben

Ol cefâ vü cevri bî-pâyâne söylen söylesün

3-Derd-i aşkı gayrdan sorman ne bilsün çekmeyen

Anı yine âşık-ı nâlâna söylen söylesün

4-Hâr zahmından neler çektiğimi gülzârda

Bâğbân-ı bülbül-i giryâne söylen söylesün

5-Bâkıyâ din turmasun güftâra tâkat kalmadı

Vaktidur ol husrev-i devrâna söylen söylesün

(İpekten, 1998: 159).

B. Gazelin Şerhi

1. Sevgili bana küsmüş, ben o şanı yüce sevgiliye ne yaptım? Sevgiliye söyleyin de bana açıklasın.

Şanı ve şerefi büyük olanlar padişahlardır. Burada sevgili-padişah ilgisi kurulmuştur. Beyitte “söylemez küsmüş / neyledüm, cânâne / yâr-ı âlî-şâna, söylen söylesün / söylen söylesün” kelimeleriyle leff ü neşr-i mürettep sanatı yapılmıştır. Nitekim küsme, yaşanan olumsuz bir durumdan sonra yaşanan bir süreçtir. Burada “söylemez / neyledüm” ifadeleri, küsme edimi içinde yer alan süreçlerdir. Bir insan -karşıdaki insan nedenini söylemediği sürece-çoğunlukla kendisinden niçin küsüldüğünü bilmez. Sevgili, şanı yüce bir varlıktır. Bu anlamda “cânâne” ifadesi ile cananın bir niteliği olan “yâr-ı âlî-şâna”nın alt alta gelecek şekilde kullanımı da manidardır.

Sihri helâl “Bir anlam bütünlüğü oluşturabilecek biçimde, hem önceki ve hem de sonraki mısraya bağlanabilen uygun söz veya sözler söylenmesi sanatıdır” (Soysal, 1998: 80). Bu bağlamda beyte bakıldığında “cânâne, sevgili ve sevgiliye. Yani kelime hem yalın hem de ‘e’ hâli ile cümlede değişik anlamlar veriyor. Bir Sihri helâl sanatı yapılmıştır” (İpekten, 1998: 159).

2. O cefası ve eziyeti sınırsız olana (sevgiliye) söyleyin, eğer benimle nazlı nazlı konuşmaya gelmezse beni öldürecek.

Divan şiirinde âşık ile sevgili arasındaki ilişkinin temelinde sevgilinin naz yaparak âşiğe acı çektirmesi vardır. Âşık bu durumdan şikâyet ediyor görünse de aslında bu durum yani sevgilinin acı çektirmesi âşık tarafından arzulanır. Çünkü sevgilinin âşiğe naz edip eziyet çektirmesi, sevgilinin âşığın farkında olduğunu ve âşıkla ilgilendiğini gösterir. Âşık için asıl helak olma hâli, sevgilinin âşıktan habersiz olması ve ona gaflet göstermesidir.

3. Aşk derdini başkalarına sormayın, aşk derdini çekmeyen ne bilsin? Onu inleyen âşiğe sorun, (size) o anlatsın.

Bir işi en iyi yapacak ya da yaşanan bir durumu en iyi anlatacak kişiler, o işi yapan yahut yaşayan kişilerdir. Birinci kaynaktan bilgi almak her zaman yeğlenen bir şeydir. Dolayısıyla bize aşk derdini anlatabilecek en yetkin kişiler aşkı ve aşk acısını iliklerine kadar yaşayan âşıklardır. Divan şiirinde âşıklar devamlı ağlayıp inlerler, çünkü onlar aşkı bitiren vuslatı değil, aşığı daha da motive eden ayrılığı ve ayrılıktan duyulan üzüntüyü tercih ederler.

Divan şiirinde âşık, kendisiyle sevgili arasına başkasının (rakip) girmesini istemez. Bu beyitte de âşık, başkasından değil sadece kendisinden bilgi alınmasını istiyor.

4. Gül bahçesinde dikenin yarasından ne acılar çektiğimi ağlayan bülbülün bahçıvanına sorun, (size) o anlatsın.

Bir önceki beyitte dile getirilen duygular farklı söz sanatlarıyla ifade edilmiştir. Burada âşık, bülbüle benzetilmiştir. Bülbül nasıl ki dikenine rağmen güle âşıktır ve ondan vazgeçmez; aynen öyle de âşık, sevgilinin tüm sıkıntı ve eziyetlerine rağmen ona âşıktır ve aşkıdan vazgeçmez.

Gülün iki önemli niteliği vardır: rengi ve kokusu. Bu beyitte gülün rengiyle ilgili anlam ilişkisi kurulmuştur. Bülbül, kanıyla gülü besleyen bahçıvana benzetilmiştir. Gül, kırmızı rengini dikenleriyle bağrını kanattığı bülbülün kanından alır. Bu açıdan bakıldığında sevgili de değerini aşığın ilgisinden ve sevgisinden alır.

Beyitte “hâr, gülzâr, bâğbân, bülbül” kelimeleri kullanılarak gül bahçesiyle ilgili tenâsüp sanatı yapılmıştır. Yine “hâr, zahm, giryân” sözcükleriyle de hastalıkla ilgili tenâsüp sanatı yapılmıştır.

“Bülbülün ötüşü Baki'nin halini görüp ağlaması şeklinde açıklanarak bir hüsn-i talil yapılmış”tır (İpekten, 1998: 161).

5. Ey Baki! O devrin sultanına söyleyin, söze gücüm kalmadı. Şimdi benimle gelip konuşmasının tam vaktidir.

Bu beyitte de -ilk beyitte olduğu gibi- sevgili sultana benzetilmiştir. Bu sevgili belli bir şehrin, ülkenin yahut kıtanın değil devrin sultanıdır. Bu sultanın hükmü zamana (devir) geçer. Ancak o, içinde bulunulan ana hükmederek Baki'nin acısını azaltabilir.

“Divan şairleri, şiirlerinde genel olarak birtakım şahıslara seslenir. Bu şahıs çoğu zaman sevgili olurken, bazen rakip, bazen şairin kendisi (tecrit sanatı yoluyla), bazen de padişah olmuştur” (Karadeniz, 2012: 1659). Söz konusu beyitte şair, “Bâkıya” (Ey Baki!) hitabıyla kendini soyut bir kişi olarak kabul edip kendine seslenerek Tecrid-i Hitabi sanatı yapmıştır.

C. Gazelin Yapısalcı Yöntemle Tahlili

1. Nazım Şekli

“16. yüzyıl Osmanlı sahası Türk edebiyatının en büyük şairi” (Mengi, 1999: 157) olan ve devrinin “Sultanü’ş- Şu’arası” kabul edilen Baki'nin 619 gazeli vardır (İpekten, 1999: 22).

Gazel Arapça bir kelime olup “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek” (İpekten, 1999: 17) anlamına gelir. Divan şiirinde en çok kullanılan nazım şekillerinden biri olan gazelde beyit sayısı 4-15 arasında değişmektedir. Yapısalcı yöntemle tahlil edilmeye çalışılan Baki'ye

ait “söylen söylesün” redifli gazel, beş beyitten oluşmaktadır. Bu gazelde, sevgilisi kendisine küstüğü için acı çeken ve bu durumdan yakınan bir âşık anlatılmıştır. Bu bağlamda incelenen gazel, yek-ahenk gazel olarak değerlendirilebilir.

Redifler, şiirde kullanılan önemli çağrışım ve ahenk unsurlarıdır. Divan şiirinde redifler bu iki işlevi de gözetilerek çokça kullanılmıştır. Divan şiirinde kullanılan redifler, konunun sınırlandırılarak somutlaştırılmasını sağlayan metin başlıklarının yerini tutmaktadır. İncelenen bu gazelde “söylen söylesün” kelimeleri redif olarak kullanılmıştır.

Gazelde konu şu üç unsur üzerine bina edilmiştir: Sevgilinin küskünlüğünden ötürü acı çeken âşık, âşığa küserek ona acı çektiren sevgili ve sevgilinin naz ile konuşmasını sağlamaları beklenen, arabulucu olarak nitelendirilebilecek diğerleri.

2. Gazelin Ölçüsü

Gazel, remel bahrinin “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıp “hem ahengi hem de kullanımının kolaylığı nedeniyle Türk şairlerince en çok benimsenen ve kullanılan” remel bahri kalıbıdır. (...) Türk şiirindeki gazellerin üçte birine yakın kısmı bu kalıpla söylenmiştir” (İpekten, 1999: 214).

Haluk İpekten’in “Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz” adlı eserinde yer alan şemadan (1999: 312), Baki’nin bu gazelde kullandığı remel bahri kalıbını kaleme aldığı 619 gazelin 144 tanesinde kullandığı görülmektedir. Bu sayı Baki’nin yazdığı tüm gazellerin sayısına oranlandığında % 23,3’lük bir oran elde edilir ki bu oran, Baki’nin bu remel bahri kalıbını diğer Türk şairler gibi hem ahengi hem de kullanım rahatlığı nedeniyle seçtiğine kanıt olarak sunulabilir.

Aruz hatası sayılmakla birlikte her zaman göz yumulmuş olan ve şairlerce çokça yapılan hatta kimi usta şairlerin anlamı güçlendirmek ve ahengi artırmak için kullandığı imale-i maksur (İpekten, 1999: 147) gazelde 14 yerde yapılmıştır. Beyitlerde imale-i maksurun olduğu kelimeler, imaleli heceler koyu renkte gösterilmek suretiyle aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1: Gazelde İmale-i Maksurun Yapıldığı Kelimeler

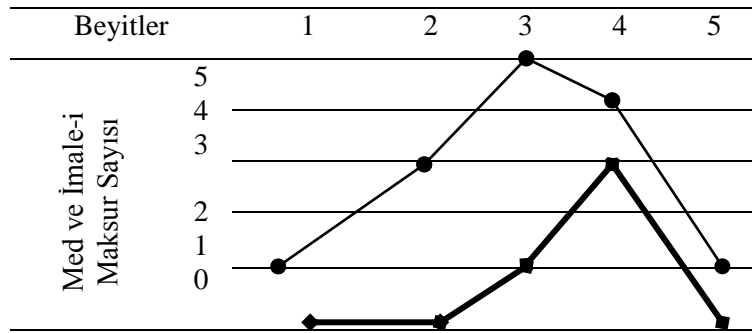
Beyit Numarası	İmale-i Maksurun Olduğu Kelime/Kelimeler
1. Beyit	bana
2. Beyit	İle / gelmezse / cefâ vü
3. Beyit	aşk / anı / yine / âşık-ı
4. Beyit	Çektığımı / bâğbân-ı / bülbül-i
5. Beyit	Husrev-i

Tablo 1’de görüldüğü üzere imale-i maksur Türkçe kelimelerde ve “Farsça tamlamaların tamlama -i’lerine (kesre-i izafet) rast getirilerek, kusur en aza indirilmiştir” (Dilçin, 1991). Tabloda görüldüğü gibi beyitler arasında imale-i maksurların sayısı itibariyle bir düzen söz konusudur. Gazelin matla ve makta beyitlerinde birer imale-i maksur yapılmış olup

her iki beyitte de imale yapılan kelimeler mısraların ortalarına denk gelmektedir. İkinci beyitte 3, üçüncü beyitte 5, dördüncü beyitte de 4 imale-i maksur yapılmıştır.

İmale-i memdud ya da diğer adıyla medd “Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da sonu iki sessiz harfle veya hemze ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okuma”dır. (İpekten, 1999: 149) Şairler tarafından ahengi artırmak amacıyla yapıldığından kusur sayılmayan imale-i memdud (medd) gazelde 4 yerde yapılmıştır. Gazelde yapılan imale-i maksurlarla medler arasında bir paralellik vardır. Gazelde imale-i maksurlar ve medler 3 ve 4. beyitlerde yoğunlaşmış durumdadır:

Tablo 2: Gazelde İmale-i Maksurla Medlerin Paralelliği

Tablo 2 ●—● İmaleler, Medler ◆—◆

Tablo 2’de imale-i maksurlarla medler arasında tespit ettiğimiz paralellik, şiirdeki gerginliğin ve ıstırabın tırmanışıyla uyumludur. Nitekim birinci beyitte durum tespiti yapan âşık, ikinci beyitten itibaren sevgilinin eziyet ve sıkıntılarına giriftar olmaya başlar. 3 ve 4. beyitlerde geçen “derd-i aşk, âşık-ı nâlân, hâr, giryân, gayr ve zahm” gibi kelimeler âşğın ıstırabının arttığını gösterir. Bu artışa paralel olarak gazeldeki imale-i maksurların ve medlerin sayısında da artış görülür. Bu artışlar, aşk derdiyle ıstırap çeken âşğın derdinin arttığını ve bundan ötürü de sesini dış dünyaya daha yüksek perdeden duyurmak istediğini gösterir. “takat kalmadı” ifadesinin yer aldığı 5. beyitte sadece bir imale yapılmış olması, âşğın tahammülünün kalmadığını ve sesini dış dünyaya eskisi gibi duyuramadığını ortaya koyar.

Divan şiirinde vasl (ulama) da ahenk oluşturmak açısından önemli bir unsurdur. Gazelde 2. beyitte “naz ile” ve “helâk eyler” kelimeleri arasında vasl (ulama) yapılmıştır. “Ulama yapmadan, ortaya çıkan kesintiyi hissettirmeyip, üstelik mısrayı daha anlamlı ve ahenkli yapmak için bir duraksama olarak ustalıkla kullanan şairler vardır” (İpekten, 1999: 141). Baki bu tarz şairlerden biridir. Gazelde 1. beytin ikinci mısrasındaki “Neyledüm ol yâr-ı ...” ve gazelin son mısrasında bulunan “Vaktîdur ol husrev-i devrâna...” kelimeleri arasında vasl yapılmamıştır. Birinci beyitte vasl yapılmaması “neyledüm” kelimesiyle verilmek istenen şaşkınlığı ve soru anlamını pekiştirmiştir. Gazelin son mısrasında yapılmayan vasl da âşğın,

artık küskünlüğe son vermenin “vakti”nin geldiğine vurgu yapmaktadır. Bu iki yerde Baki, vasl yaptırmayıp şiiri daha ahenkli yapmak için ustalıkla duraksama yaptırmıştır.

3. Gazelin Kafiye ve Redifi

Gazelerde kafiye düzeni “aa, ba, ca, da...” şeklindedir. Bu düzen tüm gazelerde aynıdır ve değişmez. Bu düzen zorunluluğundan ötürü şairler, gazelerde anlam yoğunluğunu taşıyan kelimeleri kafiye yapma yahut bu kelimeleri redif olarak kullanıp ilgiyi bu kelimelere çekme yoluna gitmişlerdir. Gazelin redifi “söylen söylesün” fiilleridir. Gazelde mısra sonlarında yer alan diğer kelimeler şunlardır: beni, çekmeyen, gülzârda ve kalmadı”. Farsça kökenli “gülzâr” kelimesi dışındaki mısra sonunda yer alan kelimelerin -buna redif de dâhil- Türkçe olması ilgiyi Türkçe kelimelere çekmektedir.

Gazelde “cânâne, âlî-şâna, pâyâne, nâlâna, giryâne, devrâna” kelimelerindeki “ân” sesleriyle zengin kafiye yapılmıştır. Bu tür kafiyeler “Şiiri yüksek sesle okurken uzatmaya, seslenmeye, sesi duyurmaya, sesi uzaklara ulaştırmaya çok uygun özelliktedir” (Dilçin, 2010: 34). Âşık bu şekilde kendisiyle sevgili arasında arabuluculuk yapacak kişilere seslenmektedir.

Gazelin “söylen söylesün” redifinin emir kipiyle çekimlendiği görülmektedir. Bilindiği üzere emir kipinin “-ecek, -acak” gelecek zaman ekiyle çekimlenen biçimi dışındaki çekimlerin tamamında yapılması buyurulan işlerin “hemen, şimdi” yapılması gerektiği ifade edilir. Şair, emir kipiyle çekimlenmiş “söylen söylesün” kelimeleriyle çektiği ıstırabın dayanılmaz olduğunu ve artık sevgilinin kendisinden küsmesine dayanacak gücünün kalmadığını anlatmak istemektedir. Redifin bir parçası olan “söylen” fiilinin ikinci çoğul şahsa göre çekimlenmiş olması şairin sesini dar bir çevreye değil tüm topluma duyurmak istediğini göstermektedir.

George Lakoff ve Mark Johnson “Bildiğimiz kadarıyla dünya dillerindeki bütün tekrarlama durumları, DAHA FAZLA FORM’un DAHA FAZLA İÇERİK anlamına geldiğinin örneğidir” (2015: 173) demektedirler. Lakoff ve Johnson DAHA FAZLA FORM DAHA FAZLA İÇERİKTİR metaforunu şu örneklerle açıklamaktadırlar:

“He ran and ran and ran and ran

Koştı, koştu, koştu ve koştu.”

aşağıdakinden daha fazla koşmayı gösterir.

He ran.

Koştı.

(Lakoff-Johnson, 2015: 172).

Yukarıda aktarılan metaforun zaviyesinden gazeldeki redife bakıldığında 6 kez tekrar edilen “söylen söylesün” redifinin 1 kez dile getirilecek “söylen söylesün” ifadesinden daha fazla içerik yani anlam barındırdığı hemen anlaşılacaktır. “Söylen söylesün” redifi tekrarlanarak okura, aşğın çektiği acının günbegün çoğaldığı anlamı verilmektedir.

4. Gazelde Kullanılan Ünlü ve Ünsüzler

Gazelde kullanılan ünlü ve ünsüz harflerin niteliği gazelin içeriğiyle uyumlu görünmektedir. Bilindiği üzere bir şiirde sert ünsüzlerin çok olması şiire seslenme, karşı koyma ve gerginlik havası katar. Şiirde yumuşak ünsüzlerin çok olması daha dingin, uzlaşmacı ve iyimser bir ruh halinin belirtisidir. 206 ünsüz harfin kullanıldığı gazelde beyitler arasında yumuşak ve sert ünsüzlerin dağılımı noktasında bir paralellik vardır. Beyitlerdeki yumuşak ve sert ünsüz dağılımları birbirine oldukça yakındır. Gazeldeki ünsüzlerin 152 tanesi yumuşak ünsüz, 54 tanesi de sert ünsüzdür. Yumuşak ünsüzlerin çok olması, gazelde her ne kadar sevgili aşığa küsmüşse de, aşğın sevgili ile barışma umudunu kaybetmediğini ve bu konuda iyimser bir tavır takındığını hissettirir.

Tablo 3: Gazelde Ünsüz Harf Dağılımı

Beyit Numarası	1.Beyit	2.Beyit	3.Beyit	4.Beyit	5.Beyit	Toplam
Yumuşak Ünsüzler	31	29	30	34	28	152
Sert Ünsüzler	10	10	11	8	15	54
Toplam	41	39	41	42	43	206

Gazeldeki kalın ve ince ünlüler de sayısal olarak birbirine yakın olmakla birlikte özellikle 5. beyitte kalın ünlülerde ciddi bir artış (20 kalın ünlü) görülürken ince ünlülerde düşüş (10 ince ünlü) görülmektedir. Kalın ünlülerdeki bu artış beytin anlamsal değeriyle ilintilidir. Âşık “vaktüdür” diyerek ve kalın ünlüleri kullanarak sesini duyurmaya çalışmaktadır. Âşık, böylece sevgilinin bu anlamsız dargınlığa son vermesi için en uygun anın geldiğini haykırır gibidir.

Tablo 4: Gazelde Ünlü Harf Dağılımı

Beyit Numarası	1.Beyit	2.Beyit	3.Beyit	4.Beyit	5.Beyit	Toplam
Kalın Ünlüler	11	8	13	9	20	61
İnce Ünlüler	19	21	15	16	10	81
Toplam	30	29	28	25	30	142

5. Gazelin Sözdizimi İncelemesi

Gazelde 60 tane kelime¹ vardır. Bu kelimelerin 33 tanesi Türkçe, 15 tanesi Farsça, 12 tanesi ise Arapça kökenlidir. Baki, Türkçe kelimelerin kullanımına önem veren bir şairdir. Gazelde kullanılan kelimelerin yarısından fazlasının Türkçe kökenli olması Baki'nin Türkçe kelime kullanımındaki hassasiyetinin somut göstergesidir.

¹ Kelimelerin menşei bulunurken Ferit Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'inden faydalanılmıştır.

Gazelde 7 tane tamlama yapılmıştır. Bu tamlamaların 6 tanesi Farsça tamlama kurallarına göre yapılmışken 1 tanesi Türkçe tamlama kurallarına göre yapılmıştır. Yapılan tamlamaların 3 tanesi sıfat tamlaması 4 tanesi ise isim tamlamasıdır. Şiirdeki çoğu unsorda olduğu gibi tamlamaların sayısında da bir paralellik vardır.

Gazelde “söylen söylesün, söylemez, küsmüş, neyledüm, gelmezse, helak eyler, sorman, bilsün, çekmeyen, çektiğimi, din, turmasın, kalmadı” gibi eylem / eylem soylu kelimelerin kullanılması, aşığın sevgilinin kendisine küsmüş olmasından ötürü yerinde durmadığına ve sevgiliyle konuşma arzusunu devamlı canlı tuttuğuna bir işaret olarak algılanabilir.

Gazelde kullanılan eylemler/eylem soylu kelimeler anlam itibariyle şu şekilde tasnif edilebilir:

Tablo 5: Gazeldeki Eylemlerin/Eylem Soylu Kelimelerin Anlamsal Tasnifi

Beyit Numarası	1.Beyit	2.Beyit	3.Beyit	4.Beyit	5.Beyit
Şekilce ve Anlamca Olumsuz Fiiller	Söylemez	gelmezse	Sorman	-----	turmasun kalmadı
Şekilce Olumlu, Anlamca Olumsuz Fiiller	küsmüş	helâk eyler	(ne) bilsün	(neler) çektiğimi	-----

Tablo 5’ten de anlaşılacağı üzere gazeldeki eylemlerin çoğu olumsuz anlam bildirmektedir. Gazelin hem şekil hem de anlam itibariyle olumsuz olan “Söylemez” eylemiyle başlayıp anlamca ve şekilce olumlu olan “söylen söylesin” eylemiyle bitirilmesi gazelin zıtlık üzerine kurulduğunu göstermektedir. Bu zıtlık, sevgilisi tarafından görmezden gelinen aşığın, sevgilisiyle tekrar barışacağı noktasında yaşadığı ikircikli durumla ilgilidir. Gazelin olumlu bir eylemle bitirilmesi; yaşadığı sıkıntılara, çektiği acılara ve giriftar olduğu ilgisizliğe karşın aşığın umutlu olduğu biçiminde yorumlanabilir.

6. Gazelin Anlam İncelemesi

Baki’nin bu gazelinde anlam ve biçim uyum içindedir. Gazelin olumsuz bir eylemle başlatılarak olumlu eylem niteliği gösteren “söylen söylesin” redifiyle bitirilmesi aşığın şiir boyunca sevgiliyle barışma konusunda yaşadığı ümidi ve korkuyu ortaya koymaktadır.

Âşık, sevgiliye ve öteki insanlara “Neyledüm” diye seslenerek şaşkınlığını ortaya koyar. Âşık, bu şaşkınlıkla sevgilinin küsmesine de bir anlam veremez, çünkü âşık yapması gereken her şeyi yapmıştır: Aşk derdi çekmiştir, aşk acısıyla kıvranmış ve bu acının etkisiyle yüreği yaralanmıştır. Aşığın yaptığı bu fedakârlığa karşın sevgilinin naz ile konuşmaya gelmesi gerekirken sevgili, âşıktan küsmüştür. Ne var ki yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen âşık, iyimser tavrını kaybetmemektedir.

Sonuç

Klasik şerh yönteminin yanında modern kuramların perspektifinden de Divan şiirimizi incelemek şiirde çoğu zaman görülemeyen farklı anlam katmanlarının görülmesini sağlaması açısından faydalıdır.

16. yüzyıl Osmanlı sahasının en önemli şairi olan Baki'nin "söylen söylesün" redifli gazeli üzerine yapılan bu yapısalılık merkezli okumada Baki'nin şiirde biçimle içeriği bütünleştirerek başarılı bir şiir tekniği geliştirdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

"Söylen söylesün" redifli gazelde Türkçe kökenli kelimelerin sayıca fazla olması ve redif olarak Türkçe kelimelerin kullanılması, "Mahallileşme Cereyanı"nın önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul gören Baki'nin Türk diline verdiği önemi kanıtlar niteliktedir.

Baki şiirlerinde ahenge büyük önem vermiştir. Baki incelenen şiirde "imale, medd ve vasl"ları, ünlü ve ünsüz harfleri, kafiye ve redifi ahengi sağlamak için etkili bir biçimde kullanmakla kalmamış bu unsurların her birini şiirdeki anlamla bütünleştirmiştir.

Kaynaklar

- DEMİRCİ, K. (2014). *Türkoloji İçin Dilbilim*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- DEVELLİOĞLU, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- DİLÇİN, C. (1991). Fuzuli'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*, IX(1), 43-98.
- DİLÇİN, C. (2010). *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- İPEKTEN, H. (1999). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yay.
- İPEKTEN, H.(1998): *Bâki Hayatı, Sanatı, Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARADENİZ, M. (2012). Gazelleri Işığında Baki'de Tefahür. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3).
- KOLCU, A. İ. (2011). *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- LAKOFF, G. ve MARK, J. (2015). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*. (Çev. Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.
- MENGİ, M. (1999). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- MORAN, B. (2010). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SAUSSURE, F. D. (1998): *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- SOYSAL, M. O. (1998). *Edebi Sanatlar ve Tanınması*. İstanbul: MEB Yayınları.